

Nr 427.

Av herr Ohlon m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för avhjälpan av lärarbristen vid de högre skolorna.

För att avhjälpa lärarbristen i våra högre skolor föreslås i Kungl. Maj:ts proposition nr 153 till årets riksdag, att åtgärder måtte vidtagas för att i ökad utsträckning använda på visst sätt merutbildade folkskollärare för undervisning vid dessa skolor. I främsta rummet föreslås att folkskollärare, som avlagt tentamina med 4 betygsenheter i fil. mag.-examen, skulle komma i fråga men dessutom föreslås att även folkskollärare med mindre än 4 betygsenheter i fil. ämbetsexamen skulle beredas anställning på realskolestadiet. Den sistnämnda kategorien skulle dock ej kunna vinna ordinarie eller extra ordinarie tjänst utan i stället tilldelas arvode utöver lönen såsom folkskollärare.

Vi tillstyrker såsom en krisåtgärd vad som sålunda föreslås men vill samtidigt understryka, att lärarbristens problem på detta sätt endast delvis och temporärt löses. Såsom framgår av den i propositionen lämnade redogörelsen är lärarbristen störst vid de mindre skolorna, där en lärares undervisning ej alltid kan inskränkas till enbart två läroämnen. Majoriteten av realskolestadiets lärare måste ha en så fyllig utbildning, att lärare är i stånd att upprätthålla undervisning även i ett tredje ämne. Härför erfordras fullständig filosofisk ämbetsexamen. Vi vill därför starkt betona angelägenheten av en sådan lönesättning för de olika grupperna av lärare, att det allt övervägande flertalet av dem, som väljer den kortare utbildningsvägen, finner det med sina egna intressen förenligt att skaffa sig den för realskolestadiet föreskrivna kompetens, som en fil. magisterexamen innebär.

Enligt departementschefens förslag bör en folkskollärarytbildning + fyra betygsenheter i filosofisk ämbetsexamen jämställas med en fullständig magisterexamen. Det framgår ej av departementschefens uttalande, huruvida han härmed åsyftar alla den högre skolans stadier, alltså även gymnasiet. Vi förutsätter, att han i huvudsak avser realskolestadiet.

Till grund för departementschefen ovan berörda förslag ligger en framställning från läroverkens krisutredning. Krisutredningen hemställer, att folkskollärare med 4 betygsenheter i tentamina för filosofisk ämbetsexamen skall tillerkännas rätt att genomgå praktisk lärarkurs för anställning vid högre skolor, som oberoende av längden av föregående tjänstgöring skall kunna inskränkas till endast en termin. Utredningen räknar dock med att dispenser från detta slag av lärarutbildning skall kunna medgivas, efter det att vederbörande lärare genom undervisning på realskolestadiet ådagalagt sin duglighet för uppgiften.

En av de allvarligaste följderna av de högre skolornas lärarbrist är, att

den fasta läroverkstraditionen på en del håll är i färd med att brytas ned. Det är av vikt, att undervisningen vid de olika skolorna blir i görligaste mån likformig och likvärdig. Särskilt gäller detta sådana den högre skolans nyckelämnen som modersmålet, främmande språk och matematik. Vid det ofta förekommande bytet av skolor för eleverna, som blir en följd av föräldrarnas överflyttning till annan ort, är det nödvändigt, att förutbildningen är sådan att eleverna kan följa med vid undervisningen inom den nya skolan.

Med hänsyn till intagningen på gymnasiet, som sker med ledning av den avlämnade realskolans betyg, men också med hänsyn till de statliga studie-stipendierna, vilka utdelas på grund av elevernas vitsord, är det nödvändigt, att betygsskalan vid de olika skolorna är likformig och rättvisande.

Att tillgodose dessa naturliga önskemål är bl. a. den praktiska lärarutbildningens uppgift. Men den praktiska lärarutbildningen har därutöver och framför allt att inviga lärarkandidaterna i de speciella problem, som pubertetsåldern innebär, och att ge dem den metodiska träning, som erfordras för undervisning på det högre skolstadiet. Hur värdefull den nuvarande folk-skollärarutbildningen i pedagogiskt avseende än är för det egentliga folk-skolestadiet, är den likväl ej avpassad för den högre skolans behov. Vi förutsätter, att behörighetsförklaring utan speciell praktisk utbildning för det högre skolstadiet blott kommer att beviljas i de fall, där dugligheten verkligen är oomstridd.

Läraryrket är mest svårartad i Norrland. För att i viss mån råda bot häremot förslår departementschefen att särskilda lärartjänster där inrättas, av vilkas innehavare skulle krävas mindre kompetens än som eljest gäller. Förslaget har i de nordliga delarna av landet motsetts med stor oro, och man har där ansett att Norrland på så sätt skulle bli eftersatt i jämförelse med de sydligare belägna landsdelarna. Förslaget har emellertid motiverats med att landsdelen i fråga skulle erhålla lärare med åtminstone någon akademisk utbildning i stället för de lärarkrafter med påtagligt otillfredsställande utbildning, som den numera i viss utsträckning erhåller. Vi vill uttala det kravet, att den oförmånliga undantagsställning för Norrland, som här håller på att genomföras, snarast undanröjes. Skulle den svårartade läraryrket därstädes fortsätta, bör staten genom särskilda lönetillägg åt lärarna tillförsäkra landsdelen erforderliga lärarkrafter.

Av propositionen framgår, att läraryrket alldeles speciellt är kännbar inom sådana ämnen som matematik och naturvetenskapliga ämnesgrupper, helt naturligt för övrigt eftersom konkurrensen om personer med läggning för och utbildning inom dessa ämnen är störst. Matematiken intar här en central ställning. Förkunskaper i matematik är nämligen nödvändiga för studier i fysik och vissa delar av kemien; dessutom är de nödvändiga för förståelsen av vissa moderna undersökningsmetoder inom biologien. När det gäller att söka avhjälpa den skriande bristen på lärare inom den naturveten-

skapliga ämnesgruppen är därför rekryteringen av universitetsstuderande i matematik ett förstarangsproblem.

Ämnet matematik anses av många lärjungar vara ett svårt ämne. Om läraren skall kunna för lärjungarna underlätta förståelsen av ämnet, måste han själv vara väl förtrogen därmed. Han måste under sin utbildning ha erhållit en viss överblick över ämnet och träning i matematiskt tänkande. Detta är av betydelse för undervisningen på alla skolstadier, även nuvarande realskolestadiet. Om det brister i lärarens egen förtrogenhet med ämnet, riskerar man att undervisningen blir schablonmässig, då den i stället bör ge inblick i matematiskt tänkande och en verklig förståelse av de inhämtade kursmomenten.

Det är sålunda inte önskvärt, att man alltför mycket nedskriver de fordringar, som stadgas för de olika universitetsbetygen i matematik. Att dessa fordringar i visst fall kanske pressats långt över det rimliga och stadgade bortser vi från i detta sammanhang. Universitetsberedningen har föreslagit en viss normaltids för studierna till de olika betygen, och krisutredningen har instämt i och ytterligare poängterat vikten av att dessa tider hållas. Detta blir emellertid ett särskilt problem för ämnet matematik, speciellt på grund av att de, som kommer att studera ämnet vid universiteten och Stockholms högskola, börjar sina studier med så vitt skilda förkunskaper. Den stora olikheten i fallenheten för studier av matematik kommer dessutom att försäkra stor spridning i studietiden, en spridning som kan påverka medelstudietiden av ämnet.

Inte inom något ämne torde olikheten i förkunskaper för dem, som börjar universitetsstudier, vara större än i matematik. Redan nu finns här fyra grupper: latinare med och latinare utan matematik i studentexamen samt realare med och realare utan specialmatematik. Enligt departementschefens förslag tillkommer gruppen folkskollärare utan studentexamen, och om den allmänna gymnasielinjen realiseras tillkommer ytterligare någon grupp.

I den av departementschefen aktualiserade situationen har vi att räkna med fem grupper. Detta är ett problem i och för sig, men det blir ett *stort* problem, när det nu är nödvändigt att jämna vägen till universitet och högskola för en bred ström av matematikstuderande.

Universitetsundervisningen bör rimligen kunna räkna med likartade förkunskaper hos de studerande, och dessa synas — av skäl som torde framgå av det följande — lämpligen böra utgöra vad som kräves för godkänt betyg i specialmatematik i studentexamen.

De flesta realare med specialmatematik i sin examen söker sig nu till de tekniska högskolorna, och det finnes anledning att räkna med att så blir förhållandet även i fortsättningen. Det finnes därför hos de flesta av de blivande studerandena i matematik en mer eller mindre stor lucka mellan deras faktiska kunskaper i ämnet och de för universitetsstudier nödvändiga för-

kunskaperna. Om man i någon mån skall kunna erhålla det antal matematiklärare, som är önskvärt och nödvändigt, måste man söka lämpliga metoder att fylla ut denna lucka.

Även om lärarbristen är störst inom det naturvetenskapliga ämnesområdet är den stor inom så gott som alla skolämnen med undantag för klassiska språk. De, som planerar universitetsstudier, studenter och folkskollärare, vet därför, att det innebär ungefär lika stora befordringsmöjligheter vilka ämnen, de än väljer. Att i sådant fall studietidens längd kan komma att få stor betydelse för ämnesvalet är högst sannolikt. Om man i studietiden inräknar den tid, som åtgår för att inhämta de bristande förkunskaperna i matematik, blir studietiden störst för detta ämne. Man riskerar då att även sådana, som av personliga skäl skulle vilja ägna sig åt matematikstudier, av ekonomiska skäl väljer andra ämnen.

Det är därför önskvärt, att statsmakterna i nuvarande situation vidtager åtgärder, som underlättar kompletteringen av de för högre studier i matematik nödvändiga förkunskaperna, och att dessa åtgärder blir av den art, att de ej verkar förlängande på den egentliga studietiden. Främst synes detta mål kunna nås därigenom att studenter och folkskollärare beredes tillfälle att i hemorten slutföra dessa kompletteringar. Att här ge detaljerade förslag till åtgärder synes ej vara lämpligt. Emellertid torde ett förslag till lösning av problemet i stora drag kunna skisseras på följande sätt:

1) Vid folkskoleseminarier anordnas frivilliga kurser i matematik och specialmatematik för studentexamen och sådana anordningar vidtages, att dessa kurser bygger på matematikkursen för folkskollärare.

2) Vid läroverk anordnas, där så påfordras, liknande kurser.

3) Väl utarbetade korrespondenskurser inom ifrågavarande områden av matematiken ställes till deras förfogande, som ej kan delta i nyssnämnda kurser.

För att kurserna skall stimulera till fortsatta studier bör de göras kostnadsfria. Det kunde ifrågasättas, om inte statsverket även borde bestrida de direkta kostnaderna för själva fyllnadsprövningarna för dem, som önskar undergå sådana.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 153 hemställes, att 750 000 kronor anvisas för budgetåret 1952/53 för åtgärder i syfte att avhjälpa lärarbristen vid högre skolor. I vad mån detta anslag kommer att tagas i anspråk, kan ej nu bedömas. Sannolikt kommer det ej att fullt utnyttjas, då de åtgärder, som föreslås, är av helt ny karaktär. Man har därför att räkna med att anslaget kan räcka till även för de kompletteringskurser i matematik, som här ovan skisserats. Något extra anslag utöver vad Kungl. Maj:t begärt torde sålunda ej behöva beviljas för ändamålet i fråga.

Vi hemställer,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 153 ville beakta och godkänna de av oss här ovan anförda synpunkterna, samt

att riksdagen ville besluta, att det av Kungl. Maj:t äskade reservationsanslaget av 750 000 kronor till Vissa åtgärder för avhjälpande av lärarbristen vid högre skolor för budgetåret 1952/53 delvis måtte få användas för kompletteringskurser i matematik, motsvarande fordringarna för ämnet specialmatematik i studentexamen, enligt de anvisningar, som i motionen föreslagits.

Stockholm den 2 april 1952.

Sven Em. Ohlon.

John Bergvall.

Erik Englund.